

SUPPLEMENT

שבת ON קידוש RECITING

It is easy to be lulled into thinking that the קידוש that we recite on Friday night and the קידוש that we recite on שבת afternoon share the same Halachic status. All you need to do is to compare what is recited on Friday night to what is recited on שבת afternoon to see the difference immediately. On Friday night, we recite a ברכה that begins: אשר קדשנו and ends with מקדש השבת. On שבת afternoon, we do not. We only recite the ברכה: בורא פרי הגפן. Our practice is line with the rule that is found in the following:

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קה עמוד א—בעא מיניה רבינא מרב נחמן בר יצחק: מי שלא קידש בערב שבת מהו שיקדש והולך כל היום כולו? אמר ליה: מדאמרי בני רבי חייא: מי שלא הבדיל במוצאי שבת, מבדיל והולך כל השבת כולו, הכא נמי, מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו. איתיביה: לילי שבת ולילי יום טוב, יש בהן קדושה על הכוס, ויש בהן הזכרה בברכת המזון. שבת ויום טוב אין בהם קדושה על הכוס, ויש בהן הזכרה בברכת המזון. ואי סלקא דעתך מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו – שבת ויום טוב נמי משכחת להו, דיש בהן קדושה על הכוס, דאי לא קידש מאורתא מקדש למחר! אמר ליה: דאי לא קתני.

TRANSLATION: Rabina asked R. Nahman son of Isaac: He who did not recite Kiddush on the eve of the Sabbath, can he proceed to recite Kiddush at any time of the day? Said he to him: Since the sons of R. Hiyya said, he who did not recite Havdalah at the termination of the Sabbath can proceed to recite Havdalah the whole week, it follows that concerning Kiddush, he who did not recite Kiddush on the eve of the Sabbath can proceed to recite Kiddush at any time of the day. He raised an objection to him: On the nights of the Sabbath and on the nights of a Festival there is Kiddush over the cup of wine and a reference to the Sabbath or Festival in the Grace after meals. On the Sabbath and a Festival there is no sanctification over a cup of wine, but there is a reference in the Grace after meals. Now if you should think that he who did not recite Kiddush on the eve of the Sabbath can proceed to recite Kiddush the whole day, then on the Sabbath and festival during the day too there may be sanctification over the cup, 'or if he did not recite kiddush in the evening, he recites kiddush on the morrow?—Said he to him: He, the Tanna, does not teach a case of 'if'.

Rabbi Ovadia Yosef in the following תשובה explains:

שו"ת יחוה דעת חלק א סימן כ—שאלה: הנוהגים לברך ביום טוב של פסח בקידושא רבה של שחרית, מלבד ברכת בורא פרי הגפן, ברכת אשר בחר בנו מכל עם, ככל נוסח הקידוש של הלילה, האם יש להם על מה שיסמוכו, או שמא יש לבטל מנהגם, ולהודיעם שלא לברך אלא ברכת בורא פרי הגפן בלבד?

TRANSLATION: Concerning the custom among some who while reciting the Kiddush on the day of

Yom Tov recite not only the Bracha of Borei Prei Ha'Gafen but also recite Asher Bachar Banu Mi'Kol Um, the same way they do on the night of Yom Tov, do they have a source upon which they rely or would it better if they discontinued that practice and that we advise them to recite only the Bracha of Borei Prei Ha'Gafen?

תשובה: בפסחים (דף קו ע"א) שנינו בברייתא: זכור את יום השבת לקדשו, זכרהו על היין בכניסתו, אין לי אלא בלילה, ביום מניין? תלמוד לומר לומר זכור את יום השבת לקדשו. ושואלת הגמרא: ביום מהו מברך? אמר רב יהודה, בורא פרי הגפן. ופירש רשב"ם, שביום אין לומר כל הקידוש, שהרי שנינו (לעיל קה ע"א), שבת ויום טוב אין בהם קדושה על הכוס, ורק לכבוד שבת לחלק בין סעודת שבת לחול אומרים בורא פרי הגפן על היין, שהוא ענין שיר, וכמ"ש (בברכות לה ע"א) שאין אומרים שירה אלא על היין ע"כ. וכן פסק הרמב"ם (בפרק כ"ט מהלכות שבת הלכה כ"א), שביום טוב מקדש קידושא רבה בשחרית, כדרך שמקדש בשבת, בברכת בורא פרי הגפן.

TRANSLATION: RESPONSE: In Gemara Pesachim (106, 2) we learned in a Baraita: Zechor Es Yom Ha'Shabbos L'Kadsho; this means to remember Shabbos by drinking wine upon the commencement of Shabbos. This obligation is satisfied by drinking wine at night. How do we know that we need to do the same in the daytime? The Torah tells us to commemorate the Shabbos in the daytime. The Gemara then asks: In the daytime what Bracha does one recite? Rav Yehudah said: Borei Prei Ha'Gafen. The Rashbom explains: in the daytime, one should not recite the whole Kiddush as we learned (ibid. 105, 1) Shabbos and Yom Tov in the daytime we do not recite the Bracha of Mikadesh over the wine. The only reason that we take a cup and make the Bracha of Borei Prei Ha'Gafen is to distinguish the afternoon meal of Shabbos from the afternoon meals of the rest of the week. It is in the form of a song and we learned (Brachos 35, 1) that we do not recite song without a cup of wine. So did the Rambam (Hilchos Shabbos 29, 21) hold that on Yom Tov in the afternoon meal, we recite only the Bracha of Borei Prei Ha'Gafen just as we do on Shabbos.

והסביר הר"ן בפסחים (קו ע"א) שהטעם הוא, שהקידוש של שחרית אינו אלא מדרבנן, שעיקר הקידוש הוא בלילה, בכניסת השבת, אלא משום כבוד היום ראו חכמים לנכון לעשות ביום זכר לקידוש, וזהו בברכת בורא פרי הגפן בלבד, ולא יותר, שהוא כענין שבת ושירה לקדושת היום ומשום שאינו אלא מדרבנן, לא ראו חכמים להאריך בו יותר כדי שלא להשוותו לקידוש של הלילה, וקראוהו קידושא רבה, לפי שאינו עיקר כקידוש הלילה, ומועט הוא בשיעורו, כמו שקוראים לסומא סגי נהור ע"כ.

TRANSLATION: The RAN explains (Pesachim 106, 1) the reason; that reciting Kiddush in the daytime is only a Rabbinic requirement. The primary Kiddush is at night, at the advent of Shabbos. Out of respect for the daytime of Shabbos our Sages saw fit to have us perform a ceremony that is similar to Kiddush; that is reciting only the Bracha of Borei Prei Ha'Gafen and nothing more. This is done in a manner of praise, a song in honor of the holiness of the day. Because it was only a Rabbinic innovation our Sages saw fit not to make it long so that it would not be similar in length to the Kiddush of the night. They gave it the name: Kiddushah Rabbah (the Great Kiddush, which is a misnomer) because it is not primary. In order to distinguish it from the Kiddush recited at night, they made it shorter in length. It is called "great" in the same way as the Gemara calls a blind person: rich in light.

ואמנם רבינו מהר"ם חלאווה בחידושו לפסחים (קה ע"ב) כתב, שמנהג החכמים לקדש קידושא רבה ביום טוב, אבל יש חולקים לומר שאין מקדשים כלל ביום טוב בשחרית, אלא

להבין את התפלה

רק בליל יום טוב. ושכן משמע מהתוספתא ברכות (פרק ג' הלכה י"ב) ושכן עיקר. וסיים, ומכל מקום מאן דעביד כמר עביד, ודעביד כמר עביד, עד שיבוא מורה צדק. ע"כ. אולם כבר פשט המנהג בכל תפוצות ישראל כדעת הרמב"ם וסיעתו לעשות קידושא רבה ביום טוב כמו בשבת. וכן כתב הכל בו (סימן נ"ח). וכן פסקו האחרונים. (ובפרט שפוסקים רבים סוברים שהקידוש בליל יום טוב הוא מן התורה, כמו הקידוש של ליל שבת, וכמו שביארנו בשו"ת חזון עובדיה חלק א' סימן ב', לפיכך צריך לעשות זכר לקידוש של הלילה, בברכת בורא פרי הגפן בשחרית).

TRANSLATION: Nonetheless Rabbeinu Maharam Chalva in his commentary to Maseches Pesachim wrote (page 102) that it is customary to recite the short version of Kiddush on Yom Tov during the day. He points out that there are those who disagree and say that no Kiddush should be recited on Yom Tov during the day but should only be recited at night. That is what one could conclude from the Tosefta Brachos (3rd chapter Halacha 12). He then opines that whichever path one follows, he is acting appropriately until a final arbiter appears. However, it has already become the accepted practice wherever Jews live to follow the opinion of the Rambam and those who support him to recite the short version of Kiddush on Yom Tov during the day in the same manner in which we conduct ourselves on Shabbos. So too wrote the Kol Bo (Siman 58). So concluded the majority of Acharonim. (Specifically many Poskim hold that the recital of Kiddush on the night of Yom Tov is a rule from the Torah just as Kiddush on the night of Shabbos as I explained in my responsa entitled: Chazon Ovadiya First Part Siman 2. Therefore one should make Kiddush on Yom Tov during the day reciting Boreh Prei Hagafen to commemorate the Kiddush made at night.)

ומכל מקום הדבר ברור, שכשם שבשבת שחרית אינו אומר בקידושא רבה אלא ברכת בורא פרי הגפן, כמו שהתבאר, כן הדין ביום טוב, שאינו רשאי להוסיף דבר על ברכת בורא פרי הגפן. והמברכים ברכת אשר בחר בנו מכל עם בשחרית, הם נושאים שם שמים לבטלה, וצריכים לבטל מנהגם, וכן מתבאר בשו"ת יכין ובוועז ח"א (סי' ל"ד). ואפילו לומר ברכת אשר בחר בנו מכל עם בלי שם ומלכות, אחר ברכת בורא פרי הגפן, יש לאסור, משום הפסק, בין בורא פרי הגפן לטעימה מכוס הקידוש.

TRANSLATION: In any event it is clear that just as on Shabbos we make Kiddush during the day by reciting only Boreh Prei Hagafen as we explained so too we should act on Yom Tov. It is inappropriate to add anything to the Bracha Boreh Prei Hagafen. Those who recite the Bracha of Asher Bachar Banu Mi'Kol Am during the day, are reciting G-d's name in vain and should discontinue the practice. So we find it concluded in the Responsa of Yachin Oo'Boaz (Siman 34). Even to recite the Bracha of Asher Bachar Banu Mi'Kol Am without G-d's name and a reference to His hegemony after reciting Boreh Prei Hagafen, should be prohibited because it is causing a pause between the recital of the Bracha and the drinking from the cup of Kiddush.

וכן מבואר בתשובת הגאונים (שערי תשובה סי' קמ"ו), בזו הלשון: מי שמברך ביום בורא פרי הגפן ומקדש השבת, הוא דרך שטות ובורות, ואינו יוצא ידי חובתו, ולא עוד אלא שחייב מלקות, בשביל שמברך ברכה שאינה צריכה, ועובר על לא תשא את שם ה' א-להיך לשוא. (כמבואר בברכות לג ע"א). ועוד שהוא מפסיק בין הברכה לשתיה ע"כ. וכן כתב רבינו יהודה בר ברזילי אלברצלוני בספר העתים (עמוד קצ"ב) ע"ש. ואע"פ שבארחות חיים (הלכות קידוש היום אות א') כתב, שנהגו הקדמונים לומר בקידוש היום של שבת, ברוך

מקדש השבת בלי שם ומלכות. וכן כתב הכל בו (סי' ל"ט). אך מרן החיד"א בשיורי ברכה (סי' רפ"ט) העיר לנכון על דברי הכל בו הנ"ל, שבספר הבתים בכתיבת יד פסק שאין לומר ברוך מקדש השבת בקידוש של היום, שנחשב הפסק בין בורא פרי הגפן למעימה מכוס הקידוש.

TRANSLATION: This is further explained in the Responsa of the Gaonim (Sha'arei Tzedek Siman 115) in these words: He who recited Boreh Prei Hagafen and the Bracha of Mikadesh Ha'Shabbos is acting in a boorish way and does not fulfill his obligation. Not only that, he also is liable for lashes because he has recited an unnecessary Bracha and has transgressed the law of: Lo Tisa Es Shem Elokecha La'Shav (as explained in Brachos 33, 1). In addition he is creating a pause between reciting the Bracha and drinking the wine. So wrote Rabbi Yehudah son of Barzilai Al Barzilai in his Sefer Ha'Itim (page 192). It should be noted that the Orchos Hachayim (Hilchos Kiddush Ha'Yom section 1) wrote that our early ancestors were accustomed to recite in the Kiddush during the day of Shabbos the words: Mikadesh Ha'Shabbos without G-d's name and reference to G-d's hegemony. So too wrote the KolBo (Siman 39). But our Great Teacher the Chida noted in his lessons on Brachos that he had questions for the KolBo because the Sefer Ha'Battim in a handwritten manuscript held that one should not say Baruch Mikadesh Ha'Shabbos on the Kiddush of the day of Shabbos because it is considered a pause between the recital of the Bracha of Boreh Prei Hagafen and tasting the cup of Kiddush.

וכתב על זה: ודבריו ברורים, וכן עיקר. והרה"ג רבי ישראל משה חזן, אב"ד רודוס, בהגהות איי הים על שו"ת הגאונים (סי' קט"ו), כתב, שהעיד לו חכם אחד שליח דרבנן, שעבר בערי פרס ומדי, וראה שכמה מהם נוהגים לקדש ביום ככל נוסח הקידוש של הלילה, וטרח הרבה עד שהצליח לבטל את מנהגם. ע"ש.

TRANSLATION: He wrote about this and his opinion is clear and his opinion should be followed. The Great Rabbi the Gaon, Rabbi Yisroel Moshe the Chazan head of the court in Rodos in his notes, Iyei Ha'Yom on the Responsa of the Gaonim, wrote that one agent of the Rabbis testified that he passed through the countries of Medea and Persia and saw that many Gaonim recited the full Kiddush on Shabbos during the day and that he worked very hard to convince the Gaonim to discontinue the practice.

וכן העלה הרה"ג רבי שלום יצחק הלוי ז"ל בשו"ת דברי חכמים (תאו"ח סי' פז) ע"ש +ואמנם בפסחים (קו) מסופר על רב אשי שהתארח במחוזא ואמרו לו ביום שבת שיקדש להם קידושא רבה, והאריך בברכת בורא פרי הגפן של הקידוש, עד שראה לההוא סבא שמיהר לשתות מן הכוס שבידו, והבין שאינו צריך לומר יותר. ופירש רשב"ם, שאלמלא כן היה אומר להם קידוש של לילה כמנהגם וכ"כ הר"ן שם. (וראה בשו"ת חיים שאל ח"א (סי' צ"ט). ובספר דרך המלך (דף י"א ע"ד) ע"ש).

TRANSLATION: So too the Great Rabbi, the Gaon Rabbi Shalom Yitzchok Ha'Levi in his Responsa Divrei Chachamim (Orach Chayim Section 87) wrote that in Maseches Pesachim it tells about Rav Ashi who was a guest in Mechoza. On the day of Shabbos they invited Rav Ashi to recite Kiddush. He took a long time in reciting the Bracha of Boreh Prei Hagafen to the point that an elderly man rushed to drink from his cup. Rav Ashi understood from the man's reaction that he should not say anything else as part of Kiddush. The Rashbam explains that had the elderly man not rushed over, Rav Sheishes would have recited the full Kiddush as was his custom.

מכל מקום לאחר שסתם הש"ס (בפסחים קה ע"א), שבת ויו"ט אין בהם קדושה על הכוס, ממילא אין לחדש מנהג לומר קידוש של לילה ביום. וזאת מלבד מ"ש בספר המכתם (פסחים

להבין את התפלה

קו ע"א) לפרש, שבודאי ידע רב אשי שאין לקדש אלא בלילה, אבל חשש שנאנסו מלקדש בלילה. וסבר שלכן אמרו לו לקדש להם ביום קידושא רבה של הלילה, לתשלומין של קידוש הלילה, וכדקי"ל (בפסחים קה ע"א) מי שלא קידש בליל שבת מקדש והולך כל יום השבת ע"כ. וכן פירש מדנפשיה הגאון רא"מ הורוויץ בהגהותיו לפסחים שם / דף ק"ה. ועמש"כ בשו"ת יביע אומר חלק א' (תאו"ח סי' כ"ט אות ה') ואכמ"ל.

TRANSLATION: In any event since at the time the Gemara was finished it was the custom that on Shabbos and Yom Tov during the day, no Kiddush on a cup of wine is recited, it is now improper to institute any new customs such as reciting the Kiddush of the night during the day. What about what the Gemara relates about Rav Ashi? The Sefer Ha'Michtom explains that Rav Ashi certainly knew that he should not make Kiddush during the day in the same manner as he did at night. Perhaps Rav Sheishes was concerned that the reason that they asked him to recite Kiddush was due to some unexpected incident that caused them not to be able to recite Kiddush the night before so they asked him to recite the full Kiddush to make up for missing the Kiddush at night. Rav Ashi was following what we learned in Pesachim 105, 1, that if a person did not recite Kiddush at night he can still do so all of Shabbos.

ולכן הנוהגים לברך בקידוש היום ביום טוב של פסח ברכת אשר בחר בנו מכל עם, עליהם לבטל מנהגם, ויש ללמדם שלא לברך בקידוש היום אלא ברכת בורא פרי הגפן בלבד.

TRANSLATION: Therefore those who have the practice of reciting Asher Bachar Banu Mi'Kol Um during the day on the Yom Tov of Pesach should discontinue the practice. They should be taught that the Kiddush they should recite during the day should consist only of Boreh Prei Hagafen.

Query: are we once again witnessing a difference in מנהג between ארץ ישראל and כנב?

לזכר נשמת ניטל בת ליב